

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
Ivan Franko National University of Lviv
Faculty of Geography
Prof. Oleh Shabliy Department of Economic
and Social Geography
Geographical Commission of the Shevchenko Scientific Society
Lviv Branch of the Ukrainian Geographical Society

LVIV HUMAN GEOGRAPHY: DIMENSIONS, CHALLENGES, CONTEXTS

MATERIALS

of scientific conference, commemorating the 80th anniversary
of the prof. Oleh Shabliy Department of Economic and Social Geography
of Ivan Franko National University of Lviv
(Ukraine, Lviv, October 23–24, 2025)

Lviv – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівський національний університет імені Івана Франка
Географічний факультет
Кафедра економічної і соціальної географії
імені професора Олега Шаблія
Географічна комісія Наукового товариства ім. Шевченка
Львівський відділ Українського географічного товариства

ЛЬВІВСЬКА СУСПІЛЬНА ГЕОГРАФІЯ: ВИМІРИ, ВИКЛИКИ, КОНТЕКСТИ

МАТЕРІАЛИ

наукової конференції, присвяченої 80-річчю кафедри
економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія
Львівського національного університету імені Івана Франка
(Україна, м. Львів, 23–24 жовтня 2025 року)

Львів – 2025

Редакційна рада:

Володимир Біланюк (голова), доцент, декан географічного факультету;
Ірина Гудзеляк (заступник), доцент, завідувач кафедри економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія;
Іван Ровенчак, професор кафедри економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія;
Мирослава Влах, доцент кафедри економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія;
Ярослав Івах, доцент кафедри економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія;
Ольга Мамчур, доцент кафедри економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія;
Любов Котик, асистент кафедри економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія;
Юрій Борсук, асистент кафедри економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія;
Марія Хоминець (секретар), завідувач навчальної лабораторії «Атласного і тематичного картографування».

Рекомендовано до друку

*Вченою радою географічного факультету Львівського національного університету
імені Івана Франка
Протокол № 8 від 22 жовтня 2025 року*

Львівська суспільна географія: виміри, виклики, контексти : матеріали наукової конференції, присвяченої 80-річчю кафедри економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія Львівського національного університету імені Івана Франка (Україна, м. Львів, 23–24 жовтня 2025 року). Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2025. 344 с.

У матеріалах конференції подано статті, які присвячені історії становлення Львівської суспільно-географічної школи та її багаторічному лідерові – професору Олегу Шаблію з нагоди 90-ліття від дня його народження; теорії, методології і методам нової суспільної географії; актуальним проблемам економічної і соціальної географії, відновлення та стратегії розвитку України; тенденціям, наслідкам і підходам до вирішення демографічних та міграційних викликів; геоглобалістиці та регіональним студіям в умовах кризи світового порядку; географічній освіті та просвітньому значенні публічної географії.

Для науковців, викладачів, учителів, здобувачів освіти, фахівців-практиків та усіх, хто цікавиться проблемами суспільно-географічної науки.

Тексти подано в авторській редакції. Автори несуть повну відповідальність за зміст статей, точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей.

Адреса оргкомітету:

Кафедра економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія, географічний факультет,
Львівський національний університет імені Івана Франка
79000, м. Львів, вул. Дорошенка, 41, кімн. 56.
E-mail: iryna.hudzelyak@lnu.edu.ua, kafedra.lviv@gmail.com

ЗМІСТ

Розділ 1. ПРОФЕСОР ОЛЕГ ШАБЛІЙ – НАУКОВЕЦЬ, ПЕДАГОГ, ЛІДЕР ЛЬВІВСЬКОЇ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОЇ ШКОЛИ.....	6
Гудзеляк Ірина КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ І СОЦІАЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ ІМЕНІ ПРОФЕСОРА ОЛЕГА ШАБЛІЯ У 2015–2025 РОКАХ: ДОСЯГНЕННЯ І ВИКЛИКИ.....	6
Садова Уляна ВІД ГЕОГРАФІЇ ПРОСТОРУ ДО ГЕОГРАФІЇ ГІДНОСТІ.....	13
Влах Мирослава НАУКОВА МОВА ПРОФЕСОРА ОЛЕГА ШАБЛІЯ ЯК ПОШУК ІСТИНИ.....	16
Мариняк Ярослав СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ НАПРЯМКИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ОЛЕГА ШАБЛІЯ...	24
Жукова Анна ПРОФЕСОР ОЛЕГ ШАБЛІЙ ЯК ТВОРЕЦЬ НАУКОВОЇ ШКОЛИ: ПЕДАГОГІЧНИЙ І ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ВИМІР.....	30
Грицевич Володимир РОЛЬ ПРОФЕСОРА ОЛЕГА ШАБЛІЯ У ВПРОВАДЖЕННІ МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ В ЛЬВІВСЬКІЙ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІЙ ШКОЛІ.....	33
Котик Любов ВНЕСОК ПРОФЕСОРА ОЛЕГА ШАБЛІЯ У НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ КАФЕДРИ: НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ СЕМІНАРИ.....	36
Рудакевич Іван ДОСЛІДЖЕННЯ МІСТА ЛЬВОВА У НАУКОВИХ ПРАЦЯХ ПРОФЕСОРА ОЛЕГА ШАБЛІЯ.....	45
Шевчук Любомира УЧАСТЬ ПРОФЕСОРА ОЛЕГА ШАБЛІЯ У СТАНОВЛЕННІ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ВІДДІЛЕННЯ НАУК ПРО ЗЕМЛЮ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ МАЛОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ.....	49
Заставецька Леся, Мариняк Ярослав, Стецько Надія ВІДОМІ ГЕОГРАФИ, ЩО ПОХОДЯТЬ ІЗ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ЇХ НАУКОВІ ЗВ'ЯЗКИ З ГЕОГРАФІЧНИМ ФАКУЛЬТЕТОМ ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА.....	58
Стебельський Ігор ПРОФЕСОР ШАБЛІЙ – СПРИЯТЕЛЬ МОГО ВНЕСКУ ДО СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ УКРАЇНИ.....	65
Жук Петро ПРОФЕСОР ОЛЕГ ШАБЛІЙ ЯК ПЕДАГОГ І НАСТАВНИК.....	68
Білецький Мирослав 60 РОКІВ ПРАЦІ ПОРУЧ ІЗ ПРОФЕСОРОМ.....	72
Розділ 2. ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ І МЕТОДИ НОВОЇ СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ.....	76
Кузишин Андрій ПРАКТИКА «РОЗУМНОГО СКОРОЧЕННЯ»: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	76

Розділ 2. ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ І МЕТОДИ НОВОЇ СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ

УДК 911.3:61(477)

ПРАКТИКА «РОЗУМНОГО СКОРОЧЕННЯ»: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Андрій Кузишин

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна*

Дослідження передбачає збір та узагальнення матеріалу щодо здійснення змін в функціонуванні територіальних громад та адміністративних районів на прикладі Тернопільської області. Звернено увагу на концепцію «розумного скорочення» як інструменту просторового планування, що дозволяє підтримувати життєздатність територій попри втрату населення. Базові акценти в даній концепції зроблено на визнанні незворотності демографічних трендів, фокусуванні на життєздатність, використанні локальних ресурсів та інноваційній політиці життєздатності. Наведено приклади рекомендацій щодо можливих шляхів впровадження згаданої концепції в контексті демографічної ситуації, економічної та просторової структури, а також адаптації сфери послуг до відповідних змін в межах Тернопільської області.

Ключові слова: розумне скорочення, територіальні громади, локальні ресурси, соціальна сфера, життєздатність Тернопільська область, Бучацька територіальна громада.

PRACTICE OF “SMART SHRINKAGE”: OPPORTUNITIES FOR TERNOPIL REGION

Andrii Kuzyshyn

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine

The study envisages the collection and generalization of material concerning changes in the functioning of territorial communities and administrative districts, using Ternopil region as a case study. Particular attention is paid to the concept of “smart shrinkage” as a tool of spatial planning that makes it possible to maintain the vitality of territories despite population loss. The main emphases of this concept are placed on recognizing the irreversibility of demographic trends, focusing on vitality, utilizing local resources, and implementing innovative vitality policies. Recommendations are provided regarding possible ways of introducing this concept in the context of demographic dynamics, economic and spatial structures, as well as the adaptation of service provision to the corresponding changes within Ternopil region.

Keywords: Smart shrinkage, territorial communities, local resources, social sphere, vitality, Ternopil region, Buchach Territorial Community.

Серед сучасних концепцій планування території, спрямованих на адаптацію до депопуляції, активно використовується узагальнюючий термін «розумне скорочення» (smart shrinkage) [8]. Його зміст полягає у визнанні того, що демографічний спад є не стільки винятковим, скільки закономірним явищем у розвитку окремих регіонів, і тому завдання полягає не у його зупиненні, а у пристосуванні соціально-економічної та просторової організації територій до нових умов. Головна ідея цієї концепції передбачає, що регіони з хорошою якістю життя, де населення загалом задоволене, здорове, має доступ до необхідних послуг, бере участь у громадських заходах і насолоджується повноцінним життям, можуть вважатися такими, що здатні «скорочуватися розумно». Це означає, що втрата чисельності населення не завжди є синонімом занепаду: навпаки, правильно організовані території зменшуються, але

при цьому залишаються життєздатними, комфортними для мешканців і привабливими для потенційних відвідувачів чи інвесторів.

Від моменту введення концепції «розумного скорочення» на початку 2000-х років вона поступово привернула дедалі більшу увагу науковців. Особливо це стало помітно у зв'язку з потребою якісної оцінки політики щодо «правильного розміру» міської інфраструктури відповідно до потреб зменшуваного населення. Зокрема, замість утримання надлишкових шкіл, лікарень чи адміністративних установ, які втрачають свою ефективність за умов зниження чисельності мешканців, пропонується їх оптимізація та пристосування до нових функцій. Наприклад, будівлі колишніх шкіл можуть перетворюватися на культурні чи освітні центри, а занедбані промислові території – на простори для бізнесу або рекреації. Більшість літератури та практичних прикладів досі пов'язані саме з міським середовищем, де демографічний спад поєднується з проблемами інфраструктури та просторової деградації.

Водночас упродовж останніх років концепція «розумного скорочення» почала застосовуватися й до сільських територій [13]. Це зумовлено тим, що саме периферійні сільські громади найчастіше відчувають на собі негативні наслідки депопуляції: відтік молоді до міст чи за кордон, зниження народжуваності, старіння населення та брак економічних можливостей. У такому контексті завданням місцевої політики стає не боротьба за утримання населення будь-якою ціною, а розробка стратегій, які дозволять зберегти й підвищити якість життя тих мешканців, які залишаються. Це означає зміщення акценту з кількісних показників розвитку на якісні – рівень соціальних послуг, стан довкілля, культурну активність та соціальну згуртованість.

Разом із тим, існує очевидна прогалина в дослідженнях щодо того, як саме можна адаптувати концепцію «розумного скорочення» до аналізу рівня добробуту сільських територій. Якщо для міст розроблено низку методичних підходів та індикаторів, то для села питання залишається відкритим. Це спонукає до пошуку нових моделей оцінювання, які б ураховували специфіку сільської місцевості: просторову розпорошеність населених пунктів, віддаленість від центрів надання послуг, залежність від аграрної економіки, роль локальних ресурсів і традицій.

Важливим є й те, що науковці досі не дійшли консенсусу щодо точного визначення поняття «розумне скорочення» [2; 4; 5; 7; 8; 11; 13]. У різних працях воно трактується або як підхід до просторового планування, або як стратегія соціально-економічної адаптації, або навіть як особлива форма розвитку територій у кризових умовах. Така багатозначність призводить до того, що наразі не існує уніфікованих інструментів якісного чи кількісного вимірювання результатів «розумного скорочення». Це створює складність у практичному застосуванні концепції, але водночас відкриває простір для її подальшого розвитку, зокрема у сфері дослідження добробуту населення периферійних сільських громад.

Таким чином, концепція «розумного скорочення» є перспективним інструментом у дослідженні та плануванні територіального розвитку. Її адаптація до умов сільських територій дозволяє перейти від негативного сприйняття депопуляції як «занепаду» до бачення її як структурної реальності, що вимагає продуманих і гнучких стратегій управління. Це відкриває нові можливості для забезпечення життєздатності периферійних сільських громад, формування їх добробуту та пошуку моделей розвитку, адекватних сучасним демографічним і соціально-економічним викликам.

Основна відмінність підходу «розумного скорочення» від традиційних стратегій регіонального розвитку полягає у відмові від ілюзії зупинки депопуляції. Досвід периферійних регіонів Фінляндії, описаний у згаданих дослідженнях, показує: відтік молоді та природне скорочення населення є тривалим та системним процесом, який неможливо змінити простими адміністративними рішеннями. Тому громади мають не боротися з цифрами, а вчитися адаптуватися. Цю концепцію варто культивувати і в умовах українських реалій. Основна ідея мала б виглядати наступним чином – «розумне скорочення» визнає, що демографічний спад неминучий, але громада може залишатися життєздатною (*vital*) за рахунок ефективного використання ресурсів, модернізації інфраструктури та розвитку нових видів діяльності. Саме життєздатність мала забезпечити не лише економічні показники, а й соціальна згуртованість, культурна активність, доступність послуг. Мета – не «зупинити скорочення населення», а пристосувати економіку, соціальну сферу та просторову

організацію до нових умов, щоб презентувати громаду як якісне місце для життя – безпечно, комфортно і відкрите до нових форм зайнятості та культурної активності.

У центрі концепції – мобілізація місцевих ресурсів. Це означає використання культурної спадщини, природного потенціалу, соціального капіталу громади, але в нових форматах: створення «живих» культурних просторів замість занедбаних клубів, розвиток сільського коворкінгу замість пустих адміністративних будівель, залучення діаспори як інвесторів і партнерів.

Таким чином, «розумне скорочення» пропонує не стільки зупиняти демографічні тренди, скільки перевизначити місію села чи громади: замість кількісного зростання – якісна стійкість.

Для переважної більшості територіальних громад Тернопільської області сьогодні властиві проблеми, відображені нами в теоретичному блоці, але спробуємо їх конкретизувати з акцентом на регіональній специфіці та відповідним чином згрупувати.

Тривала природня депопуляція населення та механічне скорочення, викликане війною суттєво повпливали на демографічну ситуацію в області. Вже тривалий час спостерігається негативна демографічна тенденція щодо високого відтоку молоді за кордон та у великі міста України та сусідніх країн ЄС (Львів, Київ, Варшава, Прага). Також чітко відслідковується низька народжуваність та старіння населення – окремі села вже мають понад 30–40% мешканців у віці 60+. Спостерігається гендерний дисбаланс – через трудову міграцію чоловіків та їх значну залученість до служби в лавах ЗСУ, значна частина домогосподарств очолюється жінками похилого віку.

В економіці області і далі продовжує панувати аграрна спеціалізація із низькою доданою вартістю – сировинне виробництво переважає над переробкою. Надто повільно зростає кількість промислових та інноваційних підприємств. Навіть вимушена релокація підприємств в наслідок військових дій на сході та півдні України посередньо активізували промисловий розвиток області. Слід наголошувати, що і далі суттєвою є залежність від грошових переказів мігрантів як головного джерела доходів.

В соціальній інфраструктурі домінують тенденції, пов'язані із дефіцитом молодих фахівців у школах, лікарнях, адміністративних установах, під постійною загрозою закриття перебувають школи та ФАПі у малих селах, що веде до просторової ізоляції населення. Варто признавати про складність доступу до якісної медицини поза обласним центром.

У селах Кременецького та Чортківського районів, де чисельність населення зменшилася більш ніж на 25% за останні 20 років, варто перейти від політики «утримання будь-якою ціною» до реалістичного планування: збереження лише тих послуг і закладів, які можуть стабільно функціонувати.

Натомість зекономлені ресурси спрямувати на якість послуг, а не на кількість. Наприклад, у Зборівській громаді доцільно оптимізувати освітню мережу, але інвестувати в обладнання для кількох «опорних шкіл», де діти отримують кращі умови.

Нами вже проводились дослідження [1; 2; 3] щодо просторового планування як важливої складової ефективного використання локальних ресурсів територіальних громад Тернопільської області, простори яких переживають етап значної оптимізації. В згаданих дослідженнях підкреслюється, що території відображають відмінний спосіб соціальної та просторової організації, пов'язаний із певними способами просторового мислення. Не будучи природними утвореннями, зазвичай вони є результатом соціальних практик і процесів та створюються за певних умов, щоб служити певним цілям. Аналіз території проводиться з позиції місцеположення об'єктів, просторового відношення і взаємодії, за їх просторовою впорядкованістю та організацією. В наших дослідженнях ми акцентувати увагу на особливостях диференціації територіальних утворень за параметрами їх соціально-економічного стану. Можна стверджувати, що проведення реформи місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою на засадах зміцнення регіонального розвитку, поглиблення децентралізації влади, використання моделі взаємодії у відносинах центральної та місцевої влади є обов'язковим та необхідним для забезпечення розвитку територій громад, адміністративних районів та області загалом. Ці дослідження є оцінкою передумов практичної реалізації «розумного скорочення» в межах досліджуваних територій.

Розглянемо кілька реалістичних кейсів в межах області.

Бучацька міська територіальна громада Тернопільської області є типовим прикладом поєднання невеликого міста як адміністративного та культурного центру з численними сільськими населеними пунктами, які поступово втрачають населення. Демографічна ситуація тут є складною: спостерігається скорочення чисельності мешканців унаслідок трудової міграції, старіння демографічної структури, зменшення кількості учнів у школах та відтік молоді до великих міст України й за кордон, насамперед до Польщі та Чехії. Економічна база громади зосереджена переважно у сільському господарстві, тоді як переробна промисловість розвинена слабо. Разом з тим, Бучач має значний потенціал у сфері туризму, історико-культурної спадщини та локальних виробництв. Це створює підґрунтя для застосування підходу «розумного скорочення», який не передбачає намагання зупинити відтік населення, а пропонує адаптацію соціальної й економічної системи до нових реалій із одночасним підвищенням якості життя тих, хто залишається.

Основними принципами впровадження цього підходу є визнання реальності демографічного спаду, зосередження ресурсів на підтримці найбільш ефективних інституцій, мобілізація місцевих ресурсів та диверсифікація економіки. Це означає відхід від моделі, коли громада намагається утримувати розгалужену, але слабку мережу закладів, до моделі концентрації ресурсів у кількох опорних точках розвитку. Для Бучача це означатиме зміщення акценту з кількості на якість послуг: краще інвестувати у створення сучасних освітніх та медичних центрів, ніж утримувати малокомплектні школи та фельдшерсько-акушерські пункти у селах, які фактично втратили критичну масу населення. Вивільнені будівлі можуть отримати нове життя, ставши коворкінгами, майстернями для ремісників, туристичними садибами чи культурними центрами. Таким чином, громада уникне відчуття занепаду й отримає оновлені простори для розвитку.

Одним із найважливіших напрямів «розумного скорочення» в Бучацькій громаді є створення нових економічних ніш. Сільськогосподарське виробництво має значний потенціал для розвитку переробки й формування продуктів з доданою вартістю. Бучацькі фермери можуть спеціалізуватися на виробництві крафтових сирів (вже діюча компанія «Бучацькі сири»), меду, фруктових вин та органічних овочів, що користуються попитом на внутрішньому та зовнішньому ринках. Для підвищення конкурентоспроможності важливим є розвиток кооперативного руху, який дозволить об'єднати малих виробників і створити єдину торговельну марку на зразок «Смак Бучача». Такий бренд може стати візитівкою громади й водночас стимулювати локальний розвиток.

Окрему нішу формує туризм. Бучач має унікальну архітектурну спадщину, серед якої особливе місце займають костели, монастирі та скульптури Й. Пінзеля. У поєднанні з мальовничими природними ландшафтами річки Стрипа та навколишніх каньйонів ці ресурси здатні забезпечити розвиток як культурного, так і екологічного туризму. Важливим завданням є створення туристичного кластера «Бучач – місто Пінзеля», що поєднував би культурну спадщину, фестивалні події та сучасні мистецькі практики. Занедбані школи чи клуби можуть бути переобладнані у туристичні садиби, етно-центри або хостели, що сприятиме збільшенню туристичного потоку та формуванню нових робочих місць.

Не менш важливим напрямом є забезпечення соціальної та культурної життєздатності громади. Це можливо завдяки розвитку сучасних громадських просторів, які замінять старі клуби та бібліотеки і стануть місцем для освітніх, культурних і мистецьких ініціатив. Підтримка молодіжних проєктів у сфері цифрових технологій, медіа та мистецтва сприятиме залученню та утриманню молоді. Важливо також налагодити співпрацю з діаспорою: численні вихідці з Бучача, що мешкають за кордоном, могли б інвестувати у культурні та туристичні проєкти, забезпечуючи додаткові ресурси для розвитку.

Практична реалізація цієї концепції може відбуватися поетапно. На першому, короткостроковому етапі (1–2 роки) необхідно здійснити аудит інфраструктури, розпочати оптимізацію освітніх і медичних закладів, запустити пілотні проєкти кооперативів і провести перший кулінарно-культурний фестиваль на зразок «Фестивалю Бучацького смаку». У середньостроковій перспективі (3–5 років) громада може сформувати туристичний кластер, розширити мережу коворкінгів та сільських садиб, організувати низку фестивалів і подій, що підвищать привабливість території. У довгостроковій перспективі (5–10 років) Бучач має шанс стати брендом не лише області, а й України, асоціюючись із високою якістю життя,

крафтовими продуктами та культурними подіями. Інтеграція у міжнародні програми співпраці на рівні Європейського Союзу дозволить залучати фінансування й досвід для розвитку креативних індустрій та туризму.

Очікуваними результатами впровадження практики «розумного скорочення» в Бучацькій громаді є підвищення економічної стійкості за рахунок розвитку кооперативів і брендівих продуктів, посилення соціальної згуртованості через культурні події та сучасні громадські простори, формування позитивного іміджу громади, а також забезпечення якісних послуг для мешканців навіть за умов демографічного спаду. Таким чином, Бучач може стати пілотною територією для реалізації «розумного скорочення» в Тернопільській області, перетворивши виклики скорочення населення на нові можливості розвитку.

Здійснивши детальний аналіз широкого кола показників у межах Тернопільської області можна спроектувати кілька напрямків реалізації практики «розумного скорочення».

Насамперед це підтримка та розвиток центрів життєздатності шляхом формування мережі опорних центрів – невеликих міст і селищ, які концентрують базові послуги (наприклад, місто Чортків як регіональний центр півдня області може об'єднати навколишні села в радіусі 20–30 км, забезпечуючи медичні послуги, професійну освіту, адміністративні функції) та створення швидкісного транспортного сполучення (автобусні маршрути, дороги) та розвиток цифрової інфраструктури (інтернет, електронні сервіси).

Болючим, але важливим кроком повинна бути впровадження принципу «правильного розміру» (*right-sizing*): у громадах із малим населенням – не утримувати занадто великі школи чи лікарні, а замінювати їх освітніми хабами та амбулаторіями у ключових селах, непрацюючі приміщення клубів чи колишніх шкіл переобладнувати у культурні центри, музеї локальної спадщини, коворкінги (наприклад – перетворення старих будівель на базі колишніх інтернатів у Заліщиках у туристичні центри).

Висновки. Причинно-наслідкові зв'язки між розумною політикою скорочення та економічними наслідками, результатами якості життя та життєздатності громади є складними.

Впровадження політики «розумного скорочення» в межах Тернопільської області загострене складними депупуляційними процесами, проблемним рівнем економічного розвитку і як наслідок значна дотаційність таких територій. Це вимагає зосередження уваги на стимулюванні ринкової конкуренції та впровадженні інноваційних технологій суспільного розвитку. За умови відповідного аналізу можна скоригувати акценти в регіональному розвитку для потреб місцевого населення. Ці питання неможливо повноцінно вирішити без застосування просторового бачення розвитку базових просторів, які покликані забезпечити достойний рівень добробуту населення – територіальних громад регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кузишин А. В., Поплавська І. В., Задворний С. І., Пушкар Б. Т., Горошко А. А. Особливості просторової диференціації територіальних громад: приклад Тернопільської області. *Слобожанський науковий вісник. Серія: Природничі науки*. 2024. Вип. 1. С. 97–104.
2. Кузишин А. В., Кварцяний М. С. Практика «розумного скорочення» як варіант розвитку та зростання добробуту населення сільських територій України. *Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів* : матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції / за ред. Ю. М. Барського та В. Й. Лажніка, м. Луцьк, 8–9 лист. 2024 р. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2024. С. 26–29.
3. Кузишин А. В. Проблемність оцінки рівня добробуту сільських периферійних територіальних громад: міждисциплінарний підхід. *Подільські читання-2023: комунікаційні стратегії для реалізації геоecологічних ініціатив та проєктів* : матеріали міжнародної наук.-практ. конф. присвяченої 30-річчю першого набору на спеціальність «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування» у Тернопільському національному педагогічному університеті ім. В. Гнатюка (2–3 листопад 2023 р.) / за ред. проф. Л. П. Царика. Тернопіль : ТНПУ, 2023. С. 53–58.
4. Ehrenfeucht R., Nelson M. Recovery in a shrinking city: challenges to rightsizing post-Katrina New Orleans. M. Dewar, J. Thomas (Eds.), *The City after Abandonment*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia. 2012, pp. 133-150.
5. Hollander J., Németh J. The bounds of smart decline: a foundational theory for planning shrinking cities. *Housing Policy Debate*, 2011. 21 (3). P. 349–367.

6. Kuzyshyn A., Kuczabski A., Poplavska I., Zadvornyi S. Risk assessment of the social sphere development on the example of areas of the Carpathian-Podillia region (Ukraine). *Czasopismo Geograficzne*, 2022. 93(3): 473–493.

7. Lehtonen O., Tykkyläinen M. Self-reinforcing spatial clusters of migration and socio-economic conditions in Finland in 1998–2006. *Rural Stud.* 2010. 26 (4). P. 361–373.

8. Makkonen T. & Inkinen T. Benchmarking the vitality of shrinking rural regions in Finland. *Journal of Rural Studies*. 2023. 97. P. 334–344.

9. Makkonen T., Kahila P. Vitality policy as a tool for rural development in peripheral Finland. *Growth Change*, 2021. 52 (2). P. 706–726.

10. Pacione, M. Quality of life in Glasgow: An applied geographical analysis. *Environment and Planning a: Economy and Space*, 1986. 18(11). P. 1499–1520.

11. Rhodes J., Russo J. Shrinking smart? Urban redevelopment and shrinkage in Youngstown. *Urban Geogr.*, 2013. 34 (3). P. 305–326.

12. Wirth P., Elis V., Müller B., Yamamoto K. Peripheralisation of small towns in Germany and Japan: dealing with economic decline and population loss. *Rural Stud.*, 2016, 47. P. 62–75.

13. Zarecor K., Peters D., Hamideh S. Rural smart shrinkage and perceptions of quality of life in the American Midwest. J. Martinez, C. Mikkelsen, R. Phillips (Eds.). *Handbook of Quality of Life and Sustainability*, Springer, Cham (2021). P. 395–415.

УДК 911.3 : 32

ДЕЯКІ ЗАКОНОМІРНОСТІ Й ТРЕНДИ ВЗАЄМОПОВ'ЯЗАНОГО ПЕРЕБІГУ ІСТОРИЧНИХ ЕТНОГЕОГРАФІЧНИХ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНО- ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Мирослав Дністрянський

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна

Визначено роль територіально-політичного чинника в процесах українського етногенезу, формуванні й змінах української етнічної території. Розкрито механізми і деякі загальні тренди взаємодії етнічного й політичного чинників на території України впродовж різних історичних періодів. Акцентовано увагу на негативному впливі неукраїнських державно-політичних чинників на соціально-територіальну структуру українського етносу. Розкрито значення географії українського народу у формуванні української державності впродовж ХХ ст. Зроблено висновок про значний інерційний вплив історичних етнополітичних процесів на сучасну територіальну структуру українського суспільства.

Ключові слова: історично-географічні закономірності, етногеографія України, територіально-політичні процеси в Україні, українська етнічна територія.

SOME REGULARITIES AND TRENDS OF THE INTERRELATED COURSE OF HISTORICAL ETHNOGEOGRAPHICAL AND TERRITORIAL-POLITICAL PROCESSES IN UKRAINE

Myroslav Dnistrianskyi

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine

The role of the territorial-political factor in the processes of Ukrainian ethnogenesis, the formation and changes of the Ukrainian ethnic territory is determined. The mechanisms and some general trends of the interaction of ethnic and political factors on the territory of Ukraine during different historical periods are revealed. The attention is focused on the negative impact of non-Ukrainian state-political factors on the socio-territorial structure of the Ukrainian ethnos. The significance of the geography of the Ukrainian people in the formation of Ukrainian statehood during the 20th century is revealed. The conclusion is made about the significant inertial influence of historical ethno-political processes on the modern territorial structure of Ukrainian society.